

سنجش احساس امنیت زنان مبتنی بر عوامل چندبعدی و میان رشته ای در شهر مشهد

یعقوب احمدی، استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور مرکز سنندج*

عطاء اسمعیلی، کارشناس ارشد پژوهشگری علوم اجتماعی

چکیده

احساس امنیت از جمله مقولات مهم در هر جامعه ای به شمار می رود و مقدمه لازم برای حیات هر نظام سیاسی و اجتماعی است. احساس امنیت به احساس روانی شهروندان از امنیت مرتبط بوده و از اینرو موضوعات و مسایل بسیاری را پیرامون خویش در رابطه با تأمین یا عدم تأمین آن به همراه دارد. از جمله آسیب پذیرترین اقشار هر جامعه در رابطه با موضوع امنیت، زنان هستند و بر این اساس، موضوع این پژوهش بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان شهر مشهد در سال ۱۳۸۷ و عوامل مؤثر بر آن می باشد یا به عبارتی هدف پژوهش واکاوی احساس امنیت زنان و مولفه های مؤثر بر آن است.

این نوشتار از نظر کنترل شرایط پژوهش یک بررسی پیمایشی، از نظر وسعت پهنانگر و از نظر زمانی، مقطعی است (نیمه دوم سال ۱۳۸۷). جامعه آماری پژوهش زنان بالای ۱۵ سال مناطق ۱۲ گانه شهر مشهد بوده و حجم نمونه مقتضی بر اساس فرمول کوکران ۳۶۰ نفر تعیین شده است و نمونه گیری به روش خوشه ای چندمرحله ای انجام شد؛ به طوری که پرسشنامه طراحی شده بر روی سازه های مناسب (بر اساس ضریب آلفای کرونباخ) در میان خوشه های منتخب تکمیل شد.

در این پژوهش میانگین احساس امنیت اجتماعی زنان شهر مشهد در یک طیف ۵ وجهی، ۲/۴۰ بوده است که از نمره متوسط پایین تر می باشد. در بررسی عوامل مؤثر در تحلیل رگرسیون چندمتغیری مهمترین عوامل مؤثر به ترتیب اهمیت عبارت بودند از: استفاده از وسایل ارتباط جمعی، نگرش به حجاب، طراحی شهری، تصور فرد از خود و حمایت اجتماعی که متغیر آخر دارای رابطه معکوس با متغیر وابسته بوده است. این عوامل توانستند ۰/۵۴ واریانس متغیر وابسته پژوهش را تبیین کنند.

واژه های کلیدی: امنیت، امنیت اجتماعی، مسأله اجتماعی، نگرش، رسانه های گروهی.

مقدمه

ارتباط و تعامل انسانی در یک زیست‌جمعی به طور کلی در چهار حوزه اصلی زندگی صورت می‌گیرد که ایجاد و تداوم این چهار حوزه موجب تداوم زندگی بشری می‌شود؛ در اقتصاد، منابع مادی و زیستی و نحوه تولید آنها برای برآوردن نیازهای اساسی؛ در اجتماع، عناصر اجتماعی و شیوه‌های استمرار آن برای ادامه زندگی اشتراکی؛ در سیاست، واحدها و عناصر دولتی و نظامی برای ایجاد نظم، دفاع، امنیت و کنترل جامعه؛ در فرهنگ، عناصر فرهنگی و ارزشی و نحوه تعریف پدیده‌های اجتماعی و ارزیابی آنها برای حفظ، تقویت و تداوم باورها، زندگی انسانها را تحت شعاع خود قرار داده‌اند.

اکثر صاحب‌نظران برآنند که امنیت مفهومی بیرونی و عینی^۱ است و احساس امنیت مفهومی درونی و ذهنی^۲. امنیت یعنی فقدان عوامل تهدیدکننده فرد و احساس امنیت به معنای عدم وجود احساس دورنی ناامنی است. در این زمینه می‌توان خاطر نشان نمود که احساس امنیت می‌تواند با امنیت واقعی تناسب داشته باشد یا تناسب نداشته باشد، یعنی در شرایطی که امنیت عینی وجود نداشته باشد، فرد احساس امنیت داشته باشد یا اینکه عوامل ایجادکننده امنیت واقعاً وجود داشته اما فرد احساس امنیت نداشته باشد.

بدون تردید احساس امنیت مقدمه لازم برای حیات هر نظام سیاسی و اجتماعی است و دولت‌ها هزینه، زمان و امکانات وسیعی را برای تأمین آن صرف می‌کنند. مقوله احساس امنیت به مثابه یک آرمان و واقعیت به عنوان یکی از حقوق اساسی مردم مطرح است و در نهایت ره آورد

مجموعه‌ای از تعاملات و نیز تعاون و سازگاری بین اجزاء مختلف نظام اجتماعی می‌باشد.

امنیت اجتماعی به قلمروهایی از حریم افراد مربوط می‌شود که در ارتباط با دیگر افراد جامعه، سازمانها و دولت می‌باشد. اکثر افراد جامعه به طور مستمر و در طول زندگی روزمره با این قلمروها روبرو می‌شوند و زندگی آنها مستلزم ارتباط در این قلمروهاست.

امنیت در مفهوم عینی آن اندازه‌گیری فقدان تهدید علیه ارزشها و در مفهوم ذهنی به فقدان احساس ترس از اینکه چنین ارزشهایی مورد حمله قرار خواهد گرفت اشاره دارد (Moller, 2000:1). امنیت اجتماعی توانایی جامعه در دفاع از خصوصیات و ویژگیهای اساسی خود در برابر تغییرات و تهدیدات واقعی و احتمالی است. امنیت اجتماعی زمانی مطرح می‌شود که جوامع احساس می‌کنند هویت‌شان در خطر است. در یک پیمایش ملی نتایج احساس امنیت اجتماعی برای کل کشور نشان می‌دهد که ۵۲ درصد افراد دارای احساس امنیت اجتماعی زیاد، ۲۷ درصد متوسط و ۲۱ درصد دارای احساس ناامنی اجتماعی هستند. این میزان برای استان خراسان بدینگونه است که ۴۳/۶ درصد افراد دارای احساس امنیت اجتماعی زیاد، ۳۲/۲ درصد امنیت متوسط و ۲۴/۲ درصد احساس بی‌امینتی اجتماعی می‌کنند. ملاحظه می‌شود که این میزان کمتر از میانگین احساس امنیت اجتماعی کل کشور است. همچنین از دیگر نتایج این تحقیق این است که ۲۱ درصد افراد احساس ناامنی را کم‌اهمیت و حدود نیمی (۵۶ درصد) احساس امنیت را مشکل اصلی تلقی می‌نمایند (به نقل از عظیمی هاشمی، ۱۳۸۴: ۱۹۰).

در یکی دو دهه اخیر، ترکیبی از تحولات اجتماعی و اقتصادی اغلب جوامع توسعه یافته و در حال توسعه، از جمله کشور ما را نگران امنیت و از جمله امنیت فردی

¹- Objective

²- Subjective

میان اندیشمندان باستان چندان تخصصی و محدود به زمینه های خاص نبوده است، اما بدون تردید آغاز بحث در رابطه با امنیت اجتماعی را می توان در مباحث افلاطون، ارسطو و بعدتر در اندیشه های توماس هابز و ژان ژاک روسو و بالاخره سیر تاریخی آنها را می توان از زمان شکل گیری گفتمانهای امنیت ملی^۱ و ظهور نظریه پردازان رهیافت «رنالیسم سنتی» دنبال نمود (نویدینا، ۱۳۸۲: ۱۴). به هر روی از آنرو که مبانی و مباحث امروزی در باب امنیت، بسیار تخصصی شده است، لذا در این نوشتار سعی بر آن شده است تا چارچوبی از نظریات معاصر به عنوان ادبیات تحقیق مطرح نظر قرار گیرد. در مباحث پیرامون امنیت دو رهیافت عمده قابل تفکیک است: رهیافتی که به ارزش های عینی توجه دارد و دیگری که به ارزش های ذهنی معطوف است.

دو رهیافت نظری که بیشتر به ارزشهای عینی بها می دهند به رهیافت دولت محور^۲ و قدرت محور^۳ مشهور هستند. مطابق این رویکردها، «امنیت» را می توان چنین تصور و تحدید نمود: وضعیتی که توسط قدرت برای صیانت مردم در قبال تهدیدات بیرونی، ایجاد می گردد. مسئولیت برقراری چنین امنیتی به طور کلی بر عهده دولت است. در واقع دولت با دو روش مستقیم (مانند: پلیس و دستگاههای قضایی) و غیرمستقیم (خانواده و عمدتاً از طریق آموزش و پرورش) امنیت اجتماعی را در جامعه برقرار می کند. بنابراین چنین به نظر می رسد که بین قدرت دولت و برقراری امنیت اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد و بر این اساس می توان خاطر نشان نمود که هرچه قدرت دولت بیشتر باشد، بهتر می تواند امنیت را در

کرده است. تحولات عمیق و گسترده اقتصادی همراه با فراز و فرودهای فرهنگی، زندگی آحاد جامعه را به شدت دگرگون ساخته است. از یک سو امنیت اقتصادی - واقعیتی که نگرانی عمومی را در زمینه ی بیکاری فزاینده و همچنین سایر اشکال رو به گسترش ناامنی شغلی بازتاب می دهد - مسئله جدی دوران ماست. کاهش رو به تشدید امنیت اقتصادی ذهنیت ناامنی را در جامعه - ناامنی در خیابان ها، آسیب پذیری منازل و سایر تهدیدات نسبت به سلامت شهروندان - تقویت کرده است (دفتر مطالعات و تحقیقات امنیتی، ۱۳۸۵: ۱۱۸).

علاوه بر آن، امروزه زنان همپای مردان به کار و فعالیت پرداخته و در زمان های بسیار، بیشترین وقت خویش را در خارج از خانه می گذرانند، در نتیجه امکان مواجهه با آسیب های اجتماعی برای آنان افزایش یافته است. از اینرو چنین به نظر می رسد که بحث امنیت اجتماعی زنان بیش از پیش اهمیت یافته و به واسطه پایین بودن میزان امنیت زنان نسبت به مردان، جدی تر مورد بحث قرار می گیرد. بر اساس یافته های تحقیقات مختلف، احساس ناامنی زنان معمولاً در کلان شهرها که حلقه تعاملات اجتماعی گسترده تر است نسبت به شهرهای کوچکتر که بافتهای سنتی و هنجارهای اجتماعی محدودیت کافی را برای مقابله با ناامنی ایجاد می نمایند، محسوس تر است. در چنین شرایطی و با توجه به اینکه شهر مشهد نیز یکی از کلان شهرهای کشور می باشد، می توان عنوان نمود که احساس امنیت زنان در این شهر به عنوان یک مسأله اجتماعی تلقی شده و نیاز به بررسی میدانی دارد.

چارچوب نظری تحقیق

بحث درباره امنیت اجتماعی و احساس امنیت از پیشینه بس طولانی برخوردار است. گرچه طرح این مباحث در

^۱ - National Security

^۲ - State - centered

^۳ - Power - centered

الف) از نظر مولار امنیت جوامع آشکارا با امنیت سیاسی پیوند دارد، اما مجزا از آن است. امنیت سیاسی به ثبات سازمانی کشورها، نظام‌های دولت و ایدئولوژی که به دولت و حکومتها مشروعیت می‌بخشند مربوط می‌شود، اما امنیت اجتماعی به بقای گروه‌های اجتماعی توجه دارد که به جهت اشتراک اعضای آن در اندیشه، احساس و اعمال کلیت یکپارچه‌ای را تشکیل می‌دهند که از آن به عنوان هویت یاد می‌شود. امنیت دولت دربرگیرنده حاکمیت به عنوان معیار نهایی خود است، اما امنیت اجتماعی دربرگیرنده هویت است و هردو آنان بر بقا دلالت دارند (نویدینا، ۱۳۸۲: ۶۱).

ب) بوزان بحث خود را در باب امنیت اجتماعی با بیان معنای ارگانیکی نهفته در این تئوری آغاز می‌کند و معتقد است زمانی امنیت اجتماعی مطرح خواهد بود که نیروی بالقوه یا بالفعلی به عنوان تهدید برای هویت افراد جامعه وجود داشته باشد. امنیت اجتماعی از نظر بوزان به حفظ ویژگی‌هایی ارجاع دارد که بر مبنای آن افراد خودشان را به عنوان عضو یک گروه اجتماعی قلمداد می‌کنند یا به بیان دیگر امنیت اجتماعی معطوف به جنبه‌هایی از زندگی فرد می‌گردد که هویت گروهی او را سامان می‌بخشد (همان، ۶۵).

ج) میران میتار برای ارزیابی امنیت اجتماعی از مدل سیستماتیکی استفاده می‌کند و در این کار بر نظریه آنارشی اجتماعی بایلی تکیه می‌نماید. وی تلاش می‌کند مسائل اجتماعی را بر اساس سطوح متفاوت (فرد، گروه، سازمان، اجتماع، جامعه و سیستم فراملی) تحلیل کند و از آنارشی^۱ به جای تعادل به عنوان وسیله‌ای برای اندازه‌گیری حالات نظام استفاده می‌کند. در تئوری آنارشی اجتماعی از شش متغیر کلان اجتماعی نام می‌برند که عبارتند از: جمعیت P ؛ اطلاعات I ؛ فضا S

جامعه برقرار کند. به عبارت دیگر دولت مهمترین منبع تحقق احساس امنیت اجتماعی برای افراد جامعه می‌باشد. در همین راستا بایست خاطرنشان نمود که رویکرد دولت محور و قدرت محور مبتنی بر تفکرات توماس هابز است، هابز معتقد بود انسانها دارای ذاتی شرور می‌باشند و انسان گرگ انسان است. در این تعریف انسان تنها در پی کسب منافع خویش است و ارزشهای انسانی کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد. در این راستا آنچه که از اهمیت برخوردار است این که کنترل انسانها و برقراری نظم اجتماعی نیازمند دولتی قوی و وجود ابزار کنترل بیرونی امنیت اجتماعی است (به نقل از افتخاری، ۱۳۸۱: ۳۸۹) و از اینرو نگرش به عملکرد پلیس به عنوان نماینده دولت می‌تواند احساس ذهنی آرامش و امنیت روانی را برای افراد به ویژه بانوان به همراه آورد.

رهیافت نظری که بیشتر به ارزشهای ذهنی و گروهی بها می‌دهد، به رهیافت جامعه محور و هویت محور مشهور است. این رهیافت معتقد است که تهدیدات، عمدتاً علیه ارزشها و هویت های گروه‌های اجتماعی است و در نتیجه امنیت اجتماعی زمانی حاصل می‌گردد که گروهها و خرده فرهنگها بتوانند به راحتی ابراز وجود نموده و ایده‌ها، خواسته‌ها و ارزشهای خود را مطرح کنند. پس مهمترین منبع تحقق امنیت اجتماعی، خود جامعه و گروه‌های گوناگون موجود در آن است. این رویکرد امنیت اجتماعی یک گروه خاص در درون یک جامعه (مانند زنان) را با امنیت اجتماعی و حتی فراتر از آن با امنیت جهانی پیوند می‌زند و امنیت اجتماعی را به فراتر از تعهد دولت معطوف می‌سازد. رهیافت اخیر از لحاظ معرفت‌شناختی پساپوزیتیویستی بوده و تعریف عینی و مشخصی از انسان ارائه نمی‌دهد، بلکه نگاهی فرهنگی و تعاملی به او معطوف می‌دارد. در این زمینه می‌توان به نظریه‌های زیر در رابطه با احساس امنیت اشاره نمود:

^۱ - Anarchy

تکنولوژی = T ؛ سازمان = O و سطح کیفی امنیت

L = level of quality of security که معادله

عوامل بالا به این صورت می باشد:

$$L = F(P, I, S, T, O,)$$

بر اساس معادله بالا می توان چنین نتیجه گرفت که هر گروه اجتماعی اگر از میزان جمعیت، اطلاعات، فضا یا سرزمین، تکنولوژی و سازماندهی بیشتری برخوردار باشد از امنیت اجتماعی بیشتری نسبت به سایر گروهها که بهره کمتری از متغیرهای فوق دارد، برخوردار است (mitar, 1996: 7).

علاوه بر دو رهیافت فوق در رابطه با مباحث امنیت اجتماعی، بحث زنان و امنیت آنان، امروزه به عنوان یکی از مباحث مهم و اصلی در میان نظریه های فمینیستی مورد توجه جدی قرار گرفته است. در این راستا پراکنندگی نظری بسیاری در میان فمینیست ها وجود دارد که تجمیع نظر آنها در اندیشه ای واحد را ناممکن می گرداند. اگرچه می توان عنوان نمود که رویکردهای فمینیستی به معنای کامل کلمه، رویکردهای امنیتی مردم محور هستند. به عبارت دیگر فمینیست ها داعیه عطف توجه جریان مطالعات امنیتی به سطح خرد، یعنی شهروندان و افراد که غالباً در پرتو ملاحظات قدرت محور به فراموشی سپرده شده اند را دارند.

از دیگر تنوری های موجود درباره میزان احساس امنیت افراد مدل پایگاه - قدرت تئودور کمپر است که در سه فرضیه اصلی خلاصه می گردد؛ ۱- هرچه شخص در روابط اجتماعی افزایش قدرتی را تجربه کند، احساس رضایت وی از امنیت و اعتماد بیشتر خواهد بود ۲- هرچه شخص انتظار به دست آوردن قدرت در روابط اجتماعی را داشته باشد ولی آنرا بدست نیاورد، احساس اضطراب او و به صورت بالقوه احساس ترس او بیشتر خواهد بود ۳- هرچه شخص بیشتر احساس کند که پایگاهش در روابط

اجتماعی در حال صعود است، احساس رضایت و رفاه او بیشتر خواهد بود (همان، ۶۱۱).

نظریات مرتبط با تأثیر فضا و محیط فیزیکی بر امنیت را نیز می توان به عنوان مباحثی درخور توجه مطرح نمود. به عبارتی این اندیشه که «فضاها» بر رفتار فرد تأثیر می گذارند و می توانند برای تنظیم رفتار او به کار گرفته شوند، امری پذیرفتنی است. در این رویکرد که گاه با عنوان رویکرد «بوم شناختی» خوانده می شود، تلاش بر این است که بین احساس فردی و متغیرهای زمینه ای مانند شهرنشینی، زندگی اجتماعی و آشفتگی مدنی ارتباط برقرار شود. برخی از مطالعات انجام شده در این رویکرد تلاش کرده اند نشان دهند که بین محل سکونت و احساس ناامنی رابطه وجود دارد: از جمله می توان به این ایده اشاره کرد که علائم حاکی از انحطاط فیزیکی محله و ضعف کنترل های اجتماعی می تواند برداشت عمومی از خطر جرم و ناامنی را تحت تأثیر قرار دهد (حسینی، ۱۳۸۶: ۲۴).

همانگونه که فضاهای شهری می توانند با برنامه ریزی و طرح ریزی صحیح محل بروز و نمود فضائل انسانی باشند، از جهت دیگر نیز می توانند از طریق رهاشدگی و برنامه ریزی های نادرست و ساده انگارانه به مکان بروز انواع جرایم شهری تبدیل گردند. در این راستا، فضاهای بدون دفاع شهری یا «فضاهای شهری که نسبت به سایر فضاها، قابلیت بیشتری برای وقوع جرایم و تخلفات و اعمال نابهنجار دارند» (طاهرخانی، ۱۳۸۱: ۸۸) موجبات کاهش امنیت اجتماعی افراد و به ویژه امنیت اجتماعی زنان را فراهم می آورند. وود^۱ اولین کسی بود که به رابطه میان جرم و محیط فیزیکی اشاره کرد. او این بحث را مطرح ساخت که چگونه ویژگیهای ساختاری مربوط به گسترش ساخت منازل عمومی مانع تماس و ارتباط میان ساکنان آن

^۱ - wood

با بالا رفتن سن، افزایش می‌یابد. همراه با افزایش سن، نقش تفاوت‌های جنسیتی در پیدایش احساس ناامنی کاهش می‌یابد (همان: ۱۵).

مروری بر تحقیقات انجام شده

۱) تحقیقات گوناگون در استرالیا به گوناگونی نیازها و نگرانیهای زنان مهاجر و پناهنده اشاره کرده و آنها را در زنان مسلمان بسیار جدیتر از دیگران دانسته‌اند که صرف‌نظر از ملیت آنان رواج دارد. در برخی کشورها ابعاد ناامنی همسران درون خانه در خانواده‌های سربازانی که از جنگ برگشته‌اند

مطالعه شده است. نتایج تحقیقات درباره‌ی رفتار سربازان آمریکایی با اعضای خانواده‌ی خود نشان داد که ۶۱ درصد سربازان آمریکایی به آزار همسر خود پرداخته‌اند. مطالعه‌ی همسران و کودکان بازماندگان جنگ ویتنام نشان داد که همسران اعتماد به نفس کمتری نسبت به گروه کنترل داشتند، دارای علائم بدنی، عصبیت، افسردگی و بیخوابی و اختلال اجتماعی بیشتری بودند و تضادهای خانوادگی بیشتری نسبت به گروه کنترل داشتند (سولر و دیگران، ۲۰۰۰).

۲) تبیین جامعه‌شناختی احساس امنیت در بین شهروندان تهرانی عنوان پایان‌نامه آقای بهرام بیات است که در سال ۱۳۸۷ در دانشگاه اصفهان به انجام رسیده است. این تحقیق با هدف بررسی متغیرهای مؤثر بر احساس امنیت در شهر تهران صورت پذیرفته است. متغیرهای مطرح در این پژوهش شامل عوامل فردی و خانوادگی، میزان بروز جرایم، انتظار از پلیس، در معرض جرم شدن، تأمین و رفاه اجتماعی، پرداخت رسانه‌ای، سرمایه اجتماعی و فضای شهری می‌باشند که رابطه هر یک از این متغیرهای نسبتاً کلان با اجزاء و عناصری چند، با متغیر وابسته تحقیق یعنی احساس ناامنی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

(که زیر بنای کنترل اجتماعی غیر رسمی است) می‌شوند (همان، ۸۹).

رویکرد آسیب‌پذیری که نگاهی «جامعه - جمعیت‌شناسانه» دارد از آن محققانی همچون مکینتایر^۱ (۱۹۶۷)، باکس و هیل است. این محققین معمولاً در مطالعات خود بر عواملی همچون جنسیت، سن و موقعیت اجتماعی - اقتصادی تأکید کرده‌اند. در این رویکرد آسیب‌پذیری، جنسیت بیشترین قابلیت را برای توضیح و پیش‌بینی احساس ناامنی دارد. مطالعات بسیاری رابطه بین این دو پدیده را تأیید کرده و نشان داده‌اند که معمولاً زنان بیش از مردان احساس ناامنی را گزارش می‌کنند (مانند کلمنت و کلیمن ۲۰۰۳). هرچند که مطالعات معدودی نیز نشان داده‌اند که رابطه مهمی بین این دو پدیده وجود ندارد (گیلس و سیمس، ۱۹۸۴) بسیاری از مطالعات یاد شده به دنبال پاسخگویی به این پرسش بوده‌اند که چرا زنها بیش از مردها ابراز ترس می‌کنند و حال آنکه مطابق آمارهای رسمی مربوط به امنیت و جرم و همچنین پیمایش‌های بزه‌دیدگی، زنان کمتر از مردان با خطرات ناشی از جرم و ناامنی روبرو هستند. محققین این پدیده را «پارادوکس ترس از جرم» نامیده‌اند (به نقل از حسینی، ۱۳۸۶: ۱۳).

همچنین در این رویکرد باور گسترده‌ای وجود دارد مبنی بر اینکه افراد مسن بیش از دیگران می‌ترسند و این ترس ممکن است آنها را در خانه‌هایشان محبوس کند. این پدیده نیز پارادوکس دیگری را ایجاد کرده است، چون برغم ترس بالای افراد مسن، آمارها نشان می‌دهد که آنها در مقایسه با دیگر گروه‌های سنی، کمتر در معرض بزه‌دیدگی قرار دارند. جنسیت و سن در اثرگذاری بر احساس ناامنی با یکدیگر تعامل دارند. عقیده کلی آن است که تأثیر سن، از این نظر، بر مردان بیش از زنان است؛ به بیان دیگر، زنان معمولاً صرف نظر از سن خود، بیشتر می‌ترسند و حال اینکه در مردها این ترس، متناسب

^۱- McIntyre

- حدود ۷۴ درصد هنگام تاریک بودن معابر احساس دلهره دارند.

- حدود ۶۳ درصد اعلام کرده‌اند جامعه برای زنان اصلاً امن نیست.

(۴) هما زنجانی زاده اعزاز، در یک تحقیق پیمایشی در سال ۱۳۸۰ با عنوان زنان و امنیت شهری، برخی عوامل مؤثر بر احساس امنیت را در میان زنان مورد کندوکاو قرار داده است. نمونه مورد مطالعه در این پژوهش زنان پانزده سال و بالاتر شهر مشهد بوده است. روش نمونه گیری روش طبقه بندی شده و حجم نمونه پژوهش ۷۲۰ نفر در نظر گرفته شده است. مهمترین نتایج این تحقیق عبارت بودند از:

- ۴۶۱ نفر یعنی حدود ۶۳/۳ درصد پاسخگویان معتقد بوده‌اند که هنگام عبور از خیابان امکان تصادفشان بالاست و ۶۵ درصد آنان گفته‌اند که پیاده روهای شهر مناسب نیستند و باید مراقب خودشان باشند.

- میان میزان اقتدار زن در خانواده و احساس امنیت او ارتباط مستقیم و معناداری مشاهده شده است.

- هرچه مرتبه شغلی فرد بالاتر باشد به هنگام جابجایی در سطح شهر احساس امنیت بیشتری می‌کند.

- زنان مناطق مختلف شهر مشهد از نظر میزان احساس امنیت با هم تفاوت دارند. نتایج نشان داده است که زنان مناطق پایین شهر نسبت به مناطق بالای شهر از احساس امنیت کمتری برخوردارند.

- زنانی که به طور منظم روزانه به سطح شهر می‌آیند در مقایسه با زنان دیگر از آرامش خاطر و احساس امنیت بالاتری برخوردار هستند.

- میان میزان تحصیلات و میزان احساس امنیت رابطه مستقیم و معناداری مشاهده نشده است و نتیجه بدست آمده از تحلیل های آماری این فرض را تأیید نمی‌کند (زنجانی زاده، ۱۳۸۰).

روش تحقیق در این بررسی از نوع پیمایشی و اطلاعات به وسیله پرسشنامه جمع‌آوری گردید. جامعه آماری تحقیق شامل شهروندان بالای ۱۸ سال ساکن شهر تهران می‌باشد که بر اساس سرشماری سال ۱۳۸۵ تعداد ۵,۹۶۷,۵۲۶ نفر می‌باشند که تعداد ۷۷۸ نفر از آنان به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای در ۵ منطقه تهران انتخاب و مورد مصاحبه قرار گرفتند. در این تحقیق برای پایایی از آزمون آلفای کرونباخ و برای روایی از تکنیک گروههای شناخته شده استفاده شد. برای آزمون روابط متغیرها از تحلیل‌های آماری t، آنالیز واریانس، رگرسیون چند متغیر و مدل معادلات ساختاری EQS استفاده شد که عمده‌ترین یافته‌ها به شرح زیر می‌باشد:

۱- میزان احساس ناامنی از حیث جنسیت، منطقه محل سکونت، تأهل، سن پاسخگویان متفاوت است.

۲- بین میزان احساس ناامنی و متغیرهای میزان بروز جرایم، انتظار از پلیس، پرداخت رسانه‌ای، هویت، اعتماد، تعلق محله‌ای و کالبد شهری رابطه معنی‌دار وجود دارد.

۳) شناسایی مشکلات امنیتی - اجتماعی زنان در روابط شهری عنوان پژوهشی است که توسط مریم نجیبی در سال ۱۳۸۴ در شهر تهران انجام پذیرفته است. روش این پژوهش، مصاحبه گروهی و پیمایش بوده است. اگرچه روش اصلی همان پیمایش است. محل پژوهش تهران، واحد پژوهش زنان ۱۴ سال به بالا، روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای و حجم نمونه برای کل تهران ۸۵۰ نفر است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که:

- حدود ۷۴ درصد میزان جرم و جنایت را در جامعه زیاد می‌دانند.

- حدود ۶۶ درصد با شنیدن جرایم یا خواندن آن در روابط احتیاط می‌کنند.

- حدود ۶۵ درصد زنان راننده با مزاحمت‌های بسیار مواجه شده‌اند.

های مورد تحقیق را تشکیل می‌دهد (خبرگزاری دانشجویان، ۱۳۸۱).

۶) میزان احساس امنیت شهرک‌های حاشیه شهرستانهای اسلامشهر، که در سال ۱۳۸۳ توسط نیروی انتظامی انجام پذیرفته است از دیگر پژوهش‌های مرتبط به احساس امنیت است. جامعه آماری این نظرسنجی کلیه شهروندان بالای ۱۵ سال ساکن شهرک‌های حاشیه شهرستانهای مذکور و میزان حجم نمونه آن ۲۳۹۵ نفر بوده است که به صورت تصادفی انتخاب شده‌اند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه بوده است و برخی از نتایج این نظرسنجی از این قرارند:

- در مورد فریب و اغفال دختران گزینه‌های "بسیار زیاد"، "زیاد"، "کم" و "بسیار کم" را به خود اختصاص می‌دهند.

- در رابطه با جنسیت و میزان احساس امنیت نتایج نشان داده است که تفاوت میانگین برای این دو گروه وجود دارد، به صورتی که میانگین احساس ناامنی در میان زنان برابر ۳۵/۷۷ و میانگین ناامنی مردها برابر ۲۹/۰۷ بوده است. یعنی میزان احساس ناامنی در میان زنان بیشتر از مردان بوده است.

- میزان احساس امنیت با متغیرهای عملکرد پلیس و موقعیت‌های مخاطره‌آمیز دارای رابطه معنی‌دار می‌باشد. ولی درآمد با احساس ناامنی رابطه معنی‌داری نداشته است.

- آزمون تفاوت میانگین‌ها برای گروه‌ها با میزان تحصیلات متفاوت نشان دهنده تفاوت بین آنهاست. بیشترین میزان احساس ناامنی مربوط به افراد فوق‌لیسانس و بالاتر (۳۷/۶۳) و کمترین میزان احساس ناامنی مربوط به افراد با تحصیلات کمتر از دیپلم (۳۱/۸۳) بوده است.

۵) مرکز افکار سنجی دانشجویان ایران در طرحی تحت عنوان بررسی امنیت اجتماعی از دیدگاه شهروندان ۸ شهر کشور مشخص کرد که از نظر مردم بیشترین میزان آسیب‌زایی از جانب مواد مخدر است. این بررسی با نمونه‌ای به تعداد ۳۲۰۲ نفر با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انجام گرفت. جامعه آماری تحقیق کلیه افراد بالای ۱۸ ساله‌ای بود که در شهرهای تهران، شیراز، یزد، مشهد، کرمان، اصفهان و ارومیه ساکن بودند. در بخشی از این طرح که در آن میزان احساس امنیت بررسی شده است، ۵۰ درصد آزمودنی‌ها سپردن سرمایه به شخص دیگری جهت سرمایه‌گذاری را کاری خطرناک، ۲۹ درصد بسیار خطرناک، ۱۷ درصد کم‌خطر و ۳ درصد نیز آن را بی‌خطر می‌دانند. افراد در پاسخ به این سؤال که خالی گذاشتن منزل مسکونی به مدت چند روز تا چه حد خطرناک است؟ ۴۳ درصد آن را خطرناک، ۳۱ درصد بسیار خطرناک، ۲۰ درصد کم‌خطر و ۵ درصد بی‌خطر ذکر می‌کنند. در مورد فرستادن فرزند به مدرسه، ۴۸ درصد آن را خطرناک، ۲۴ درصد آن را بسیار خطرناک، ۲۳ درصد کم‌خطر و ۵ درصد نیز آن را بی‌خطر توصیف کرده‌اند. در خصوص تردد خانم‌ها به تنهایی در شب، ۴۸ درصد آن را بسیار خطرناک، ۳۶ درصد آن را خطرناک، ۱۳ درصد کم‌خطر و ۳ درصد بی‌خطر ارزیابی می‌کنند.

همچنین در مورد حمل پول نقد به مقدار زیاد، ۴۱ درصد پاسخگویان آن را بسیار خطرناک، ۴۳ درصد خطرناک، ۱۳ درصد کم‌خطر و ۲ درصد آن را بی‌خطر ارزیابی کرده‌اند. در بخش دیگر این تحقیق مواد مخدر با ۷۸ درصد، کلاهبرداری با ۵۳ درصد، سرقت از منازل با ۵۰ درصد، آدم‌ربایی با ۴۵ درصد، قتل نفس ۴۳ درصد، مزاحمت‌های ناموسی با ۴۱ درصد، وجود دختران و زنان خیابانی با ۳۹ درصد و تجاوز به عنف با ۳۸ درصد به ترتیب مهمترین دغدغه و نگرانی آزمودنی

:( )

متغیرهای مستقل	رویکردهای نظری
نگرش به عملکرد پلیس نگرش به عملکرد قانون	رویکرد هابزی رهیافت قدرت محور: پوزیتیویستی است؛ جوهر انسان بد و شرور؛ شناخت عینی امنیت و تأمین و برقراری از طریق قدرت دولت. این رهیافت معتقد است امنیت امری ساختنی و برونزا است.
فرهنگ و هنجارهای اجتماعی وضعیت خانواده حمایت اجتماعی	رویکرد هنجاری رهیافت قدرت محور: - از شرایط وجودی امنیت اجتماعی، نظم اجتماعی است. - نظم اجتماعی مستلزم نظام ارزشی مشترک است که از طریق فرایند جامعه پذیری به افراد منتقل می شود.
خروج از خانه، نگرش به حجاب، مقاومت اجتماعی	رہیات هویت محور: پست پوزیتیویستی؛ - تأکید بر جامعه، گروههای متفاوت اجتماعی، هویت و معنا. - امنیت درونزا و محصول اجتماع.
شغل، درآمد، منطقه محل زندگی	رهیافت فمینیسم لیبرال: - برابری زن و مرد و رفع تبعیض در تمام مرحله های اجتماعی. - مشکل اصلی ستمگری و ظلم مردان علیه زنان و اساسی ترین موضوع، قایل شدن ارزش بسیار مثبت برای زنان.
طراحی شهری	نظریه فضای قابل دفاع شهری: - تأثیر فضاها بر رفتار فرد. - فضاهای شهری کارکرد دوگانه رشد فضایل و بروز جرم را در خود دارند.
استفاده وسایل ارتباط جمعی	تئوری آنا رشی بایلی: هر گروه اجتماعی که به اندازه بیشتری دارای متغیرهای فضا یا سرزمین، تکنولوژی، میزان جمعیت، اطلاعات و سازماندهی باشد از احساس امنیت بیشتری برخوردار است.
سن و جنسیت، موقعیت اقتصادی - اجتماعی	رویکرد آسیب پذیری که نگاهی «جامعه - جمعیت شناسانه» به احساس ناامنی دارد. از آن محققانی همچون مکینتایر، باکس و هیل است. این محققین معمولاً در مطالعات خود بر عواملی همچون جنسیت، سن و موقعیت اجتماعی - اقتصادی تأکید کرده اند.

فرضیات پژوهش

۱- حمایت اجتماعی بر میزان احساس امنیت اجتماعی

زنان تأثیر دارد، یعنی هرچه افراد از حمایت اجتماعی

پژوهش حاضر نوعی بررسی مقطعی^۱ و تبیینی^۲ است. در این تحقیق به دلیل نیازمندی به نظرات پاسخگویان، نوع بررسی پیمایشی با استفاده از پرسشنامه به سایر روش‌ها ترجیح داده شد. همچنین پژوهش حاضر از نظر هدف، یک بررسی کاربردی^۳ و از نظر وسعت پهنانگر^۴ است. جامعه آماری این پژوهش، زنان بالای ۱۵ سال شهر مشهد می‌باشند که در مناطق ۱۲ گانه شهر مشهد سکونت دارند طبق آخرین آمار تعداد آنها ۸۹۹، ۶۶۹ نفر می‌باشد. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران محاسبه گردید که در آن دقت برآورد $d = 0.05$ و P و پراکندگی بر اساس بیشترین میزان پراکندگی یکی از ابعاد در مطالعه مقدماتی با نمونه ۳۸ موردی، بر مبنای ۴۰٪ به ۶۰٪ انتخاب شدند. بر این اساس و با سطح اطمینان ۹۵ درصد نمونه‌ای به تعداد ۳۳۸ نفر انتخاب شدند. همچنین واحد تحلیل پژوهش حاضر، فرد و قلمرو زمانی تحقیق، شش ماهه دوم سال ۱۳۸۷ می‌باشد. تعداد نمونه در برخی از مناطق نسبت به بقیه کمتر بود که با افزایش آنها نمونه نهایی ۳۶۰ نفر در نظر گرفته شد. روش نمونه‌گیری در این پژوهش خوشه‌ای چندمرحله‌ای بوده است. برای انتخاب نمونه از زنان بالای ۱۵ سال مناطق ۱۲ گانه شهر مشهد، محلاتی انتخاب و از میان آن محلات بلوک‌هایی برگزیده شده و نهایتاً کار به انتخاب نمونه‌ای از خانوارها و استفاده از روشی استاندارد (جدول شماره ۲) برای انتخاب افراد در خانوارهای منتخب ختم گردید.

اطرافیان بیشتر برخوردار باشند میزان احساس امنیت اجتماعی آنها نیز بالاتر است.

۲- مقاومت اجتماعی بر میزان احساس امنیت اجتماعی تأثیر دارد « یعنی هرچه میزان مقاومت اجتماعی زنان بیشتر باشد میزان احساس امنیت اجتماعی آنان نیز بالاتر است.

۳- طراحی شهری بر میزان احساس امنیت اجتماعی تأثیر دارد، یعنی هرچه طراحی شهری مثبت ارزیابی شود میزان احساس امنیت اجتماعی نیز بالا می‌رود.

۴- امنیت اقتصادی بر میزان احساس امنیت اجتماعی تأثیر دارد، یعنی هر قدر که امنیت اقتصادی افراد بالاتر باشد میزان احساس امنیت اجتماعی آنان نیز بالاتر می‌رود.

۵- استفاده از وسایل ارتباط جمعی بر میزان احساس امنیت اجتماعی تأثیر گذار است. یعنی کسانی که بیشتر از وسایل ارتباط جمعی استفاده می‌کنند از احساس امنیت اجتماعی بیشتری برخوردارند.

۶- نگرش به عملکرد پلیس بر روی میزان احساس امنیت اجتماعی تأثیر گذار است. یعنی هرچه افراد نگرش مثبت تری به عملکرد پلیس داشته باشند از احساس امنیت اجتماعی بالاتری برخوردارند.

۷- تصور فرد از خود بر میزان احساس امنیت اجتماعی تأثیر دارد، به این معنی که هرچه فرد تصور مثبت تری از خود داشته باشد میزان احساس امنیت اجتماعی او نیز بالاتر خواهد رفت.

۸- نگرش به حجاب بر میزان احساس امنیت اجتماعی تأثیر دارد، به این معنی که هرچه نگرش زنان به حجاب مثبت تر باشد احساس امنیت اجتماعی بالاتری دارند.

روش پژوهش

¹- Cross sectional

²- Explaining

³- Applied

⁴- Extensive

جدول شماره (۲): شبکه شطرنجی انتخاب افراد در نمونه گیری چند مرحله ای کیش

شماره خانوار	تعداد کل افراد واجد شرایط خانوار				
	۱	۲	۳	۴	۵
۲ یا ۱	۱	۱	۲	۲	۳
۳	۱	۲	۳	۳	۵
۵ یا ۴	۱	۲	۳	۴	۵
۶	۱	۱	۱	۱	۲
۸ یا ۷	۱	۱	۱	۱	۱
۹	۱	۲	۲	۴	۵
۱۱ یا ۱۰	۱	۲	۲	۳	۴
۱۲	۱	۱	۱	۲	۲

همچنین میزان روایی^۱ سازه‌های متعدد پژوهش براساس آلفای کرونباخ در جدول شماره (۳) آمده است که به نظر می‌رسد همه سازه‌های مورد مطالعه در حد مطلوبی دارای روایی‌اند.

جدول شماره (۳): ضریب آلفای کرونباخ

میزان آلفا	تعداد گویه	سازه‌ها
۰,۷۳۰	۱۶	احساس امنیت (متغیر وابسته)
۰,۷۰۴	۷	حمایت اجتماعی
۰,۷۱۱	۴	تصور فرد از خود
۰,۷۰۴	۵	نگرش به عملکرد پلیس
۰,۶۰۶	۳	نگرش به عملکرد قانون
۰,۶۱۰	۴	امنیت اقتصادی
۰,۶۸۲	۴	نگرش به حجاب
0.۶۷۰	4	مقاومت اجتماعی

^۱ - reliability

تعریف عملیاتی پاره ای از مفاهیم اساسی پژوهش

احساس امنیت اجتماعی

احساس امنیت اجتماعی به فقدان هراس از اینکه ارزشهای انسانی مورد حمله قرار گیرد یا به مخاطره نیفتد و به نبود هراس و بیم نسبت به حقوق و آزادی‌های مشروع است. این مفهوم به این نکته توجه دارد که زنان چه مقدار احساس آرامش خاطر و آرامش قلب دارند که حقوق آنان رعایت می‌شود و به طور نسبی، احتمالاً مورد حمله قرار می‌گیرند. سطح سنجش متغیر وابسته ترتیبی می‌باشد که برای هر گویه از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف به صورت طیف ۵ گزینه ای لیکرت استفاده شده است. پاره ای از پرسش‌هایی که برای سنجش این متغیر از آن استفاده شد به قرار زیر است:

- در استفاده از ماشین شخصی خانواده تا چه اندازه احساس امنیت می‌کنید؟

- وقتی بیرون از خانه می‌روید تا چه حد ترجیح می‌دهید که پول زیاد و جواهرات به همراه داشته باشید؟

- در ساعتهای خلوت هنگامی که به تنهایی از پلهای عابر پیاده و زیر گذرها عبور می‌کنید چقدر احساس امنیت می‌کنید؟

- هنگامی که در خانه تنها هستید (به ویژه شب)، اگر کسی زنگ خانه را بزند، چقدر امکان دارد در را باز کنید؟

- هنگامی که در جایی ازدحام جمعیت باشد (مانند اتوبوس واحد، سینما و...) چقدر حواستان به کیف و وسایل شخصی تان است؟

- چقدر فکر می‌کنید که در محیط خارج از خانه شاید کسانی پیدا شوند که برایتان ایجاد مزاحمت کنند؟

- چقدر با این گفته موافقت می‌کنید: امروزه نمی‌شود به هیچ مرد غریبه ای اعتماد کرد.

- شنیدن اخبار ناگوار در مورد مزاحمت و تعرض به زنان و دختران چقدر برای شما نگران کننده است؟

- چقدر امکان دارد گاهی اوقات از اینکه توسط افراد مرد خانواده مورد ضرب و شتم قرار گیرید بترسید؟

- با ورود کسانی که به عنوان مأموران کنتور آب و برق و... به خانه شما مراجعت می‌کنند، چقدر احساس اطمینان خاطر دارید؟

حمایت اجتماعی

حمایت اجتماعی به این مسأله می‌پردازد که فرد در زندگی خود و هنگام مشکلات از همفکری و مساعدتهای اطرافیان خود (خانواده و دوستان و...) بهره مند شود و بتواند با آنها احساس نزدیکی کند. سطح سنجش این متغیر نیز ترتیبی می‌باشد. پاره ای از پرسش‌هایی که برای سنجش این متغیر از آن استفاده شد به قرار زیر است:

- خانواده شما چه اندازه حاضرند تا آنجا که لازم باشد برای بهتر شدن سرنوشت شما تلاش کنند؟

- اگر مسأله ای برایتان پیش بیاید که حل آن به همفکری و مساعدت خانواده نیاز داشته باشد چقدر از خودشان برای رفع آن مشکل علاقه نشان می‌دهند؟

- در صورت ناراحتی چقدر احتمال دارد به سراغ دوستانتان بروید بدون اینکه بعداً از این کار پشیمان شوید؟

- همیشه روی حمایت‌های اخلاقی و عاطفی خانواده حساب می‌کنم.

- در جمع دوستانم احساس می‌کنم که در حاشیه هستم.

تصور فرد از خود

منظور این است که فرد نسبت به خود و توانایی هایش چه برداشتی دارد و چه اندازه می تواند در هنگام برخورد با مسائل به خودش اعتماد داشته باشد. این متغیر نیز در سطح ترتیبی مورد سنجش قرار می گیرد که برای اندازه گیری آن از گویه های زیر استفاده کرده ایم:

- آنقدر نیرو و توان در خود احساس می کنم که بتوانم با مشکلاتی که برایم پیش می آید مقابله کنم.
- فکر می کنم از نظر بعضی ها من یک آدم ضعیف و بی اراده هستم.
- وقتی خودم را در شرایط کنونی می بینم احساس رضایت و خوشبختی می کنم.
- احساس می کنم بر کارهایی که می خواهم انجام دهم تسلط کافی ندارم.

استفاده از وسایل ارتباط جمعی

استفاده از وسایل ارتباطی می تواند همیشه آگاهی هایی را به افراد درباره خیلی موضوعات روزمره ارائه دهد. در اینجا نیز استفاده از وسایل ارتباطی توسط زنان برای کسب آگاهی هایی از امنیت اجتماعی مد نظر بوده است. سطح اندازه گیری این متغیر ترتیبی می باشد. برای اندازه گیری این متغیر سؤالات زیر مطرح شده است:

- چقدر از تلفن برای ایجاد رابطه با دوستان خود استفاده می کنید؟

- چقدر اخبار، حوادث و مطالبی را که روزنامه ها و مجلات درباره زنان می نویسند پیگیری می کنید؟
- چقدر از هشدارهای امنیتی که نیروی انتظامی از طریق رسانه های جمعی اعلام می کند آگاهی دارید؟
- شما در طول شبانه روز چند ساعت از برنامه های رادیو و تلویزیون استفاده می کنید؟

نگرش به عملکرد پلیس

برقراری امنیت اجتماعی یکی از وظایف نیروی پلیس در هر نظام اجتماعی است. معمولاً عملکرد موفق پلیس به عنوان ابزار کنترل بیرونی می تواند در ایجاد امنیت اجتماعی مؤثر باشد. این متغیر به این مسأله می پردازد که نیروی انتظامی تا چه حد از عهده وظایف خود در ارتباط با امنیت زنان برآمده است. عملکرد پلیس در دسترس بودن، حضور مستمر در محیط های عمومی و رضایت از عملکرد است. سطح سنجش این متغیر ترتیبی با استفاده از طیف لیکرت می باشد و برای اندازه گیری آن از گویه های زیر استفاده کرده ایم:

- به نظر شما طرح امنیت زنان که اخیراً توسط نیروی انتظامی اجرا می شود چه میزان در تأمین امنیت زنان جامعه مؤثر می باشد؟
- به نظر شما مأموران نیروی انتظامی چقدر از عهده وظایف خود برای تأمین امنیت زنان برآمده اند؟
- به نظر شما نیروی انتظامی چه اندازه با عاملان نا امنی زنان برخورد جدی می کند؟
- در مکانهایی که شاهد حضور مأموران انتظامی هستید تا چه اندازه احساس آرامش خاطر می کنید؟
- اگر احساس کنید که خطری شما را تهدید می کند چقدر احتمال می دهید که به مأموران نیروی انتظامی دسترسی سریع داشته باشید؟

یافته های تحقیق

یافته های پژوهش در دو قسمت ارائه می گردد. در قسمت نخست به ویژگی های زمینه ای (جمعیت شناختی) اشاره شده است، به طوریکه پس از توصیف آن متغیرها از طریق ارائه درصد، به رابطه آنها با میزان احساس امنیت پرداخته می شود و در قسمت دوم علاوه بر توصیف و تحلیل

متغیرهای اصلی تحقیق و آزمون فرضیات، تحلیل چندمتغیره بر اساس رگرسیون چندگانه با روش گام به گام نیز ارائه می‌گردد.

برخی ویژگیهای جمعیت شناختی افراد مورد مطالعه همراه با رابطه احتمالی آن در جدول شماره ۴ ارائه شده است. همانگونه که در جدول زیر مشاهده می‌شود، پاسخگویان از لحاظ سنی به هشت گروه تفکیک شده‌اند که به جهت میزان بالای جمعیت گروه دوم، فراوانی آنها در

۱- ویژگی‌های زمینه‌ای (جمعیت شناختی)

جدول شماره (۴): ویژگی‌های جمعیت شناختی

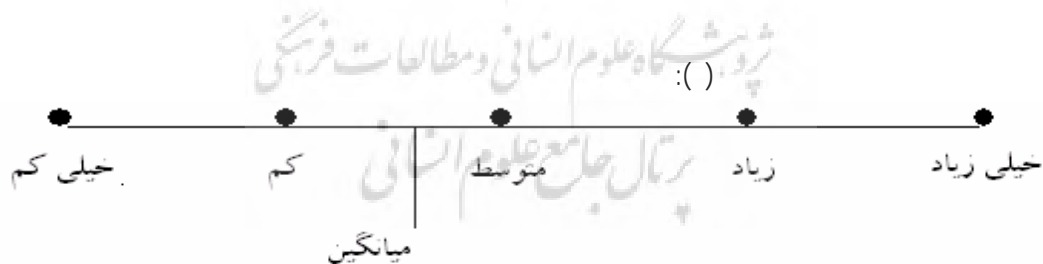
متغیر	ابعاد	فراوانی	درصد
سن	۲۰-۱۵	۹۴	۲۶,۱
	۲۵-۲۱	۱۱۴	۳۱,۷
	۳۰-۲۶	۵۵	۱۵,۳
	۳۵-۳۱	۲۷	۷,۵
	۴۰-۳۶	۳۲	۸,۹
	۴۵-۴۱	۲۱	۵,۸
	۵۰-۴۶	۱۲	۳,۳
	۵۵-۵۱	۵	۱,۴
وضعیت تأهل	متاهل	۱۶۴	۴۵,۶
	مجرد	۱۹۶	۵۴,۴
تحصیلات	ابتدایی	۲۴	۶,۷
	راهنمایی	۲۲	۶,۱
	متوسطه	۱۲۱	۳۳,۶
	کاردانی	۷۴	۲۰,۶
	کارشناسی	۱۱۴	۳۱,۷
	کارشناسی و بالاتر	۵	۱,۴

علاوه بر اطلاعات توصیفی، همانگونه که ارقام جدول شماره ۵ نشان می‌دهند، متغیرهای نوع مسکن، وضعیت تأهل، نوع شغل و میزان تحصیلات با احساس امنیت رابطه دارند. به عبارتی دیگر می‌توان خاطر نشان نمود که افراد

دارای تحصیلات، شغل، وضعیت تأهل و نوع مسکن متفاوت، از میزان‌های متفاوتی از احساس امنیت بهره‌مندند و همانگونه که ارقام معناداری نشان می‌دهند، تفاوت‌ها میان معنادار است.

جدول شماره (۵): درصد ویژگی های جمعیت شناختی و تعیین رابطه آنها با احساس امنیت

متغیر	ابعاد	درصد	آزمون	معناداری
		54/4 45/6	f = /	/
		/	t = /	/
		/	f =5/108	/
		/	f = /	/

احساس امنیت اجتماعی در میان زنان مشهد می باشد. طیف زیر میزان احساس امنیت اجتماعی زنان را نشان می دهد.

علاوه بر آن، همانگونه که در مدل نظری پژوهش آورده شده، به لحاظ نظری مجموعه عوامل موثر بر احساس

میانگین بدست آمده برای متغیر وابسته تحقیق ۲/۴۰ بوده است که بین کم و متوسط (مایل به متوسط) قرار دارد. احساس امنیت ۴۰/۷ درصد افراد کم، ۵۸/۲ درصد متوسط و تنها ۱/۱ درصد افراد از احساس امنیت اجتماعی زیاد برخوردار بوده اند. این نتایج بیانگر پایین بودن

متغیرهای جمعیت شناختی با متغیر احساس امنیت در جدول شماره ۵ توضیح داده شد. در جدول شماره ۶ به رابطه متغیرهای مندرج در مدل نظری با احساس امنیت در قالب فرضیات طرح شده پرداخته می‌شود و میزان همبستگی و سطح معنی داری آنها نیز ارائه خواهد شد.

امنیت زنان شهر مشهد عبارتند از: حمایت اجتماعی، طراحی شهری، امنیت اقتصادی، میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی، نگرش به عملکرد پلیس، تصور فرد از خود، نگرش مثبت به حجاب، درآمد خانواده و برخی متغیرهای زمینه‌ای و جمعیت شناختی. ارتباط برخی

جدول شماره (۶): آزمون فرضیات و بیان همبستگی‌ها

معناداری	همبستگی (r)	فرضیه‌ها
۰/۲۴۳	۰/۰۶۲	بین حمایت اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی افراد رابطه وجود دارد.
۰/۰۰۰	۰/۳۸۹**	بین طراحی شهری و میزان احساس امنیت اجتماعی افراد رابطه وجود دارد.
۰/۹۱۶	۰/۰۰۶	هر چه میزان امنیت اقتصادی افزایش یابد، میزان احساس امنیت اجتماعی نیز افزایش خواهد یافت.
۰/۰۰۰	۰/۵۲۷**	هر چه میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی بیشتر باشد، میزان احساس امنیت اجتماعی افراد نیز بیشتر خواهد بود.
۰/۰۰۰	۰/۰۲۹**	بین نگرش به عملکرد پلیس و میزان احساس امنیت اجتماعی افراد رابطه وجود دارد.
۰/۰۰۰	۰/۳۳۲**	بین تصور فرد از خود و میزان احساس امنیت اجتماعی افراد تاثیر دارد.
0/000	۰/۴۷۶**	نگرش مثبت به حجاب، میزان احساس امنیت اجتماعی را افزایش خواهد داد.
0/۵۳۴	۰/۰۳۳	میزان مقاومت اجتماعی افراد بر میزان احساس امنیت اجتماعی تاثیر ندارد.

با استفاده از روش رگرسیون چندگانه با روش گام به گام سهم کلیه متغیرهای زمینه‌ای و اصلی (مسلم) پژوهش در تبیین واریانس احساس امنیت مورد بررسی قرار گرفتند. که در نهایت و به ترتیب در جدول شماره ۷، متغیرهای طراحی شهری، میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی، نگرش به عملکرد پلیس، تصور فرد از خود و نگرش مثبت به حجاب وارد مدل شدند. در رگرسیون چندمتغیره معادله رگرسیون تاثیر متغیرهای مستقل بر روی وابسته را اینگونه نشان می‌دهد:

همانگونه که در جدول قابل مشاهده است بین متغیرهای طراحی شهری، میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی، نگرش به عملکرد پلیس، تصور فرد از خود و نگرش مثبت به حجاب و احساس امنیت زنان رابطه وجود دارد و میان متغیرهای حمایت اجتماعی، امنیت اقتصادی و مقاومت اجتماعی با احساس امنیت ارتباطی وجود ندارد.

تحلیل چندمتغیره

جدول (۷): خلاصه مشخصات مدل‌های رگرسیون چند متغیری

		R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
Model	1	.۴۹۴	.۲۴۴	.۲۴۲	۴.۵۹۸
	2	.۶۱۳	.۳۷۶	.۳۷۲	۴.۱۸۵
	3	.۷۰۰	.۴۹۰	.۴۸۵	۳.۷۸۹
	4	.۷۲۰	.۵۱۸	.۵۱۲	۳.۶۹۱
	5	.۷۳۱	.۵۳۴	.۵۲۶	۳.۶۳۴
	6	.۷۴۰	.۵۴۷	.۵۳۸	۳.۵۸۹

همانگونه که در جدول بالا مشاهده می شود، شش مدل دارای بیشترین ضریب تعیین (۰/۵۴) و بیشترین ضریب همبستگی (۰/۷۴) می باشد.

جدول (۸): ضرایب رگرسیون در مدل نهایی (مدل شماره ۶)

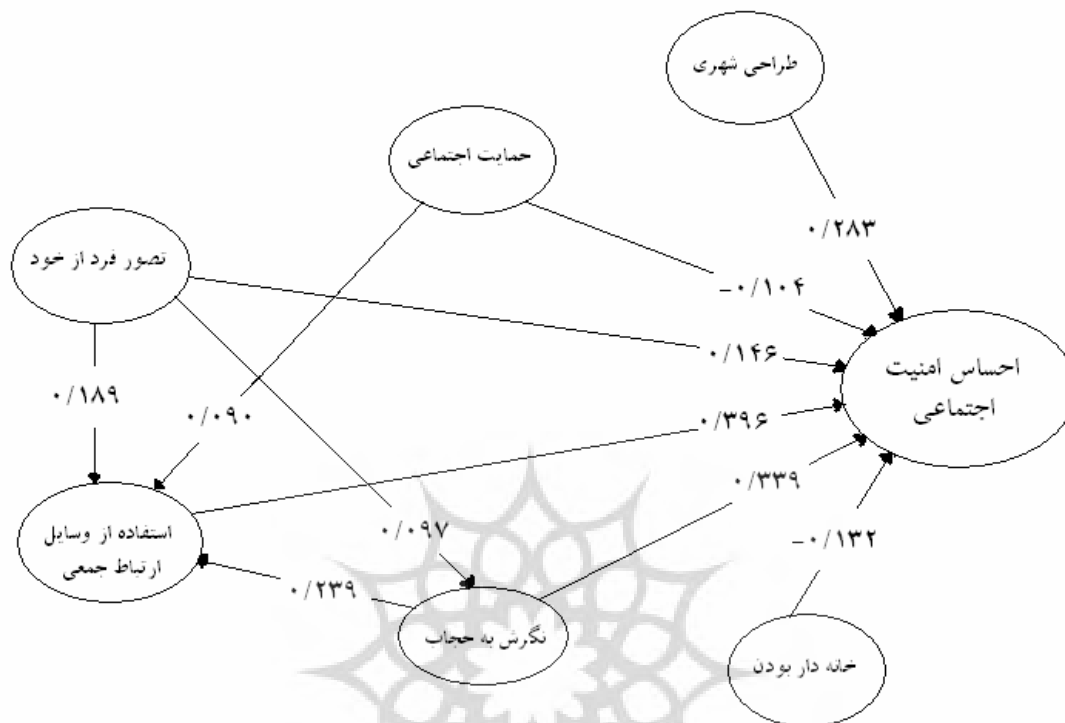
6	(Constant)	۱۷.۸۸۵	۲۲.۴۸۱		۷.۹۵۷	.۰۰۰
	استفاده از وسایل ارتباط جمعی	.۷۱۷	.۰۸۷	.۳۴۶	۸.۲۰۳	.۰۰۰
	نگرش به حجاب	.۵۵۲	.۰۶۳	.۳۶۰	۸.۷۷۲	.۰۰۰
	طراحی شهری	.۵۳۸	.۰۷۳	.۲۹۸	۷.۳۲۹	.۰۰۰
	تصور فرد از خود	.۴۰۷	.۰۹۶	.۱۸۱	۴.۲۳۹	.۰۰۰
	خانه دار بودن	-۱.۴۵۹	.۴۶۵	-۱.۲۵	-۳.۱۳۴	.۰۰۲
	حمایت اجتماعی	-۱.۷۶	.۰۶۰	-۱.۲۳	-۲.۹۱۹	.۰۰۴

a. Dependent Variable: احساس امنیت اجتماعی

طراحی شهری (۰,۵۳۸) + تصور فرد از خود (۰,۴۰۷) + خانه دار بودن (-۱,۴۵) + حمایت اجتماعی (-۰,۱۷۶). همچنین مدل تحلیل مسیری مدل رگرسیونی فوق، به شکل زیر قابل ارائه است.

بر اساس جداول بالا می توان مدل رگرسیون برای متغیرهای پژوهش را اینگونه بیان کرد:
میزان احساس امنیت اجتماعی = استفاده از وسایل ارتباط جمعی (۰,۷۱۷) + نگرش به حجاب (۰,۵۵۲) +

شکل شماره (۲): مدل تحلیل مسیری

نتیجه‌گیری

امنیت از جمله مفاهیم مورد بحث در علوم انسانی است که همانند بسیاری از مفاهیم دیگر، پیچیدگی و نامفهوم بودن خصیصه ذاتی و ماهوی آن است. معماگونه‌ی امنیت و فرو رفتن در هاله‌ای از رمز و رازهای تئوریک و ایدئولوژیک تا جایی است که باری بوزان^۱ از نظریه پردازان برجسته در این باره خاطر نشان نموده است: "هر کوششی برای درک مفهوم امنیت، بدون آگاهی کافی از تناقضات و نارسایی‌های موجود در خود این مفهوم ساده اندیشانه است" (تاجیک به نقل از بوزان، ۱۳۷۹: ۳۷). علاوه بر آن، تأمین امنیت اجتماعی از لازمه‌های ثبات و پایداری نظم اجتماعی است و به همین لحاظ اطلاع از

میزان احساس امنیت اجتماعی، موضوعی مهم و درخور توجه است.

برخی از نتایج توصیفی این پژوهش به قرار زیر هستند:
 - نتایج توصیفی متغیر وابسته تحقیق نشان می‌دهد که میزان احساس امنیت اجتماعی زنان شهر مشهد در حد متوسط به پایین است. میانگین به دست آمده برای متغیر وابسته تحقیق ۲/۴۰ بوده است که بین کم و متوسط (مایل به متوسط) قرار دارد. احساس امنیت ۷/۴۰ درصد افراد کم، ۵۸/۲ درصد متوسط و تنها ۱/۱ درصد افراد از احساس امنیت اجتماعی زیاد برخوردار بوده‌اند. این نتایج بیانگر پایین بودن احساس امنیت اجتماعی در میان زنان شهر مشهد می‌باشد.

^۱ - Barry buzan

بروز جرایم شهری باشد که می توان با یک برنامه ریزی صحیح از ایجاد فضای بدون دفاع شهری جلوگیری کرد. - خروج از خانه که $R^2 = 0/011$ بدست آمده است یعنی این متغیر ۰/۰۱۱ واریانس متغیر وابسته پژوهش را تبیین می کند. در تحقیق هما زنجانی زاده نیز این فرض تأیید شده است که زنانی بیشتر احساس امنیت دارند که فعالیت بیرون از خانه داشته و به طور منظم روزانه در شهر تردد دارند.

- میان افراد با تحصیلات متفاوت از نظر احساس امنیت اجتماعی تفاوت میانگین ها وجود دارد. بیشترین میانگین مربوط به افراد دارای تحصیلات کارشناسی (۴۵/۲۲) و کمترین مربوط به افراد دارای تحصیلات راهنمایی (۴۰/۹۱) می باشد. تفاوت میانگین کارشناسی با ۳ گروه ابتدایی، راهنمایی و متوسطه معنی دار بوده است. در تحقیق مهدی کرامتی خلاف این نتیجه بدست آمده است یعنی افراد با تحصیلات بالاتر کمتر احساس امنیت اجتماعی می کنند. در تحقیق زنجانی زاده نیز نتیجه این بوده است که میان تحصیلات و احساس امنیت رابطه معنی داری وجود ندارد.

- میان مناطق مختلف از نظر احساس امنیت تفاوت معناداری مشاهده نشده است و میانگین آنها نزدیک به هم می باشد اما در تحقیق هما زنجانی زاده زنان مناطق مختلف مشهد دارای اختلاف میانگین در احساس امنیت اجتماعی بوده اند به طوری که زنان مناطق بالای شهر احساس امنیت بیشتری نسبت به زنان پایین شهر دارند.

- میان افراد با مشاغل گوناگون از نظر احساس امنیت اجتماعی تفاوت میانگین ها وجود دارد. بیشترین میانگین بدست آمده مربوط به افراد محصل (۴۵/۲۳) و کمترین نیز مربوط به افراد (۴۱/۵) بوده است. تفاوت میانگین دو گروه محصل و خانه دار و همچنین محصل و کار آزاد

- مهمترین پیشنهادات ارائه شده از سوی زنان برای افزایش احساس امنیت اجتماعی به ترتیب فراوانی عبارت بودند از: رعایت پوشش و آرایش مناسب از سوی زنان (۲۳/۲ درصد)، فرهنگ سازی (۱۶/۶ درصد)، برخورد جدی پلیس با عوامل ناامنی زنان (۱۶/۲ درصد)، وضع قوانین جدی و شدید برای مزاحمین (۱۱/۶ درصد)، افزایش آگاهی زنان (۱۰ درصد)، افزایش گشت نیروی انتظامی (۹/۱ درصد)، افزایش وسایل نقلیه ویژه زنان (۵/۴ درصد)، روابط خانوادگی مسالمت آمیز (۳/۳ درصد)، رفتار مناسب پلیس با زنان (۲/۹ درصد) و روشنایی کوچه ها (۱/۷ درصد).

در مباحث تبیینی و استنباطی و ارتباط متغیرهای مستقل با متغیر وابسته پژوهش (احساس امنیت اجتماعی) تأثیر متغیرهای زیر بر متغیر وابسته معنی دار بدست آمده است.

- نگرش به عملکرد قانون که $R^2 = 0/018$ بدست آمده است یعنی این متغیر توانسته است که ۰/۰۱۸ واریانس متغیر وابسته را تبیین کند.

- وضعیت تأهل بر متغیر وابسته تأثیر معنی داری دارد. میزان احساس امنیت اجتماعی برای متأهلین ۴۲/۳۳ و برای غیر متأهلین ۴۴/۳۱ بدست آمده است. در کار تحقیقی مهدی کرامتی (ناجا ۸۳) مشخص شد که میزان احساس امنیت متأهلین بیشتر بوده است که این نتیجه با تحقیق ما همخوانی ندارد. در پژوهش هما زنجانی نیز مشخص شد که وضعیت تأهل تأثیر چندانی بر میزان احساس امنیت اجتماعی ندارد و این دو گروه به یک میزان احساس امنیت می کنند.

- طراحی شهری که $R^2 = 0/151$ بدست آمده است یعنی این متغیر ۰/۱۵۱ واریانس متغیر وابسته پژوهش را تبیین می کند. همانگونه که در تحلیل نظری نیز اشاره شده است طراحی شهری می تواند عامل بسیار مهمی در میزان

- خانه دار بودن با مقدار بتای ۰/۱۲۵ -
 - حمایت اجتماعی با مقدار بتای ۰/۱۲۳ -
 در این مدل نهایی بدست آمده میزان ضریب تعیین بدست آمده ۰/۵۴۷ و میزان ضریب همبستگی ۰/۷۴۰ بوده است. همچنین مقدار ضریب تعیین تعدیل شده ۰/۵۳۸ بوده که برآوردی است از اینکه مدل بدست آمده چقدر با داده های دیگری که از همان جامعه گرفته شود برازش داده می شود.

همانگونه که از مدل بدست آمده نمایان است مهمترین عامل تأثیر گذار استفاده از وسایل ارتباط جمعی است که بیشترین میزان بتا را داشته است، بعد از آن نیز متغیرهای نگرش به حجاب، طراحی شهری، تصور فرد از خود، خانه دار بودن و حمایت اجتماعی به ترتیب اهمیت بر میزان احساس امنیت اجتماعی تأثیر گذار بوده اند. با توجه به نتایج تحقیق و آزمون فرضیه های مربوط به متغیرها راهکارهایی برای افزایش احساس امنیت اجتماعی ارائه می گردد:

۱- همانگونه که اشاره شد، بخش عمده ای از زنان برای انجام امور روزمره خویش از اتوبوس های شرکت واحد استفاده می کنند، لذا مسائلی از جمله مناسب بودن فاصله ایستگاهها از همدیگر؛ روشنایی ایستگاهها در شب؛ تنظیم زمان رسیدن اتوبوس ها به ایستگاههای سرویس دهی؛ تشریح مسیرهایی که اتوبوس ها از آن عبور می کنند؛ کافی بودن اتوبوس های شهری و جلوگیری از ازدحام جمعیت در آنها و خدمات رسانی در ساعات انتهایی شب باید توسط سازمانهای ذیربط مد نظر قرار گیرد.

۲- زنان در استفاده از سواری های مسافرکش شخصی از احساس امنیت اجتماعی خیلی کمی برخوردارند، برای ترفیع این مسأله، شناسایی و سازماندهی این نوع ماشین ها توسط دستگاههای مربوطه ضروری به نظر می رسد.

معنی دار شده است در دیگر موارد تفاوت معنی دار مشاهده نشده است.

- میان سن و احساس امنیت اجتماعی رابطه معنی داری مشاهده نشده است. بر خلاف نتایج این تحقیق، مهدی کرامتی به این نتیجه رسیده است که میزان احساس امنیت اجتماعی در گروه سنی ۲۹-۲۵ ساله کمتر از گروههای سنی دیگر است و گروه سنی بالای ۶۰ ساله دارای بیشترین میزان احساس امنیت اجتماعی است.

- استفاده از وسایل ارتباط جمعی که $R^2 = ۰/۲۷۷$ بدست آمده که نشان می دهد ۰/۲۲۷ واریانس متغیر وابسته توسط این متغیر توجیه می شود.

- نگرش به عملکرد پلیس که $R^2 = ۰/۰۸۴$ بدست آمده است که نشان می دهد ۰/۰۸۴ واریانس متغیر وابسته بوسیله این متغیر تبیین می شود. در تحقیق کرامتی هم نشان داده شده است که میزان احساس امنیت اجتماعی با عملکرد پلیس رابطه معنی داری داشته است.

- تصور فرد از خود که $R^2 = ۰/۱۱۰$ شده است که نشان می دهد ۰/۱۱۰ از واریانس متغیر وابسته توسط این متغیر تبیین می شود.

- نگرش به حجاب که $R^2 = ۰/۲۲۶$ بدست آمده است که نشان می دهد این متغیر ۰/۲۲۶ از واریانس متغیر وابسته تحقیق را توجیه می کند.

در تحلیل رگرسیون چند متغیری در مدل نهایی تعداد ۶ متغیر باقی ماندند که دارای بیشترین تأثیر بر متغیر وابسته بوده اند که عبارتند از:

- استفاده از وسایل ارتباط جمعی با مقدار بتای ۰/۳۴۶
- نگرش به حجاب با مقدار بتای ۰/۲۲۶
- طراحی شهری با مقدار بتای ۰/۲۹۸
- تصور فرد از خود با بتای ۰/۱۸۱

گشت های ویژه در محلات جرم خیز و پر رفت و آمد مانند مکانهای تجاری و تفریحی؛ نصب تابلوها و پلاکاردهای آموزشی و یا هشدار دهنده در مکانهای عمومی؛ ساماندهی منطقی پوشش و لباس متناسب با فرهنگ عامه شهروندان و برخورد مسالمت آمیز و غیر مغرضانه با زنان در قالب طرح های امنیت اجتماعی که اخیراً اجرا می گردد.

منابع

- استوارت، جسیکا، (۱۳۸۶)، وابستگی متقابل بین امنیت و برداشت ذهنی، تهران، دفتر مطالعات و تحقیقات امنیتی.
- افتخاری، اصغر، (۱۳۸۱)، مراحل بنیادین اندیشه در مطالعات امنیت ملی، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- بستان، حسین، (۱۳۸۲)، نابرابری و ستم جنسی از دیدگاه اسلام و فمینیسم، تهران، مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه.
- بوزان، باری، (۱۳۷۸)، مردم، دولت ها و هراس، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- بیات، بهرام، (۱۳۸۷) تبیین جامعه شناختی احساس امنیت در بین شهروندان تهرانی، پایان نامه دکتری، اصفهان، دانشگاه اصفهان.
- تریف، تری و دیگران، (۱۳۸۳)، مطالعات امنیتی نوین، ترجمه علیرضا طیب و وحید بزرگی، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی. جلد اول.
- حسینی، حسین، (۱۳۸۶)، احساس امنیت: تأملی نظری برپایه یافته های پژوهشی، فصلنامه امنیت، سال پنجم، شماره ۴، تابستان ۸۶.
- حسینی، حسین، (۱۳۸۶)، مدیریت احساس امنیت در جامعه، فصلنامه امنیت، سال ششم، شماره ۱، پاییز ۸۶.

همچنین برای آسایش و امنیت بیشتر، تاکسی های ویژه برای خدمات رسانی به زنان افزایش یابند.

۳- وسایل ارتباط جمعی تأثیر بسزایی در بالا بردن آگاهی افراد جامعه در زمینه های مختلف دارند لذا پیشنهاد می شود که نیروی انتظامی با استفاده از رسانه های جمعی مانند رادیو و تلویزیون و تهیه برنامه های فرهنگی آموزشی هشدارهای لازم را برای تقویت احساس امنیت شهروندان داده و در پرداختن به امور امنیت شهروندان با مردم و رسانه ها به دور از هرگونه سوگیری، تقابل و همکاری لازم را داشته باشند. روزنامه ها نیز می توانند با خبررسانی سریع و صادقانه اخبار مربوط به عاملان ناامنی و مجازات آنان را به اطلاع شهروندان برسانند.

۴- در مورد طراحی شهری و اقدامات لازم که توسط شهرداری ها باید انجام گیرد چند نکته قابل بیان است که اهم آنها عبارتند از: توجه بیشتر به نیازها و خواسته های زنان و مشارکت آنها در برنامه ریزی ها و مدیریت شهری؛ نظارت بر کار سازمانهای زیر مجموعه خود که وظیفه خدمات رسانی به شهروندان را دارند از قبیل سازمان اتوبوسرانی و تاکسیرانی؛ ایجاد فضاهای سبز مناسب و قابل استفاده جهت تأمین آرامش شهروندان (خصوصاً زنان)؛ رسیدگی به وضعیت روشنایی خیابانها، معابر، ایستگاههای مترو، پلهای عابر پیاده، زیر گذرها و...؛ ایجاد پلهای عابر پیاده برای رفاه حال شهروندان و ساماندهی تأسیسات شهری که می تواند به نحوی امنیت زنان را تهدید کند از قبیل ساختمانهای مخروبه یا نیمه کاره و امکانات شهری فرسوده و قدیمی .

۵- در حوزه قانون و پلیس پیشنهاد می شود موارد زیر مورد توجه لازم قرار گیرند: وضع قوانین و مجازاتهای جدی برای عاملان ایجاد ناامنی در جامعه؛ برخورد نیروی انتظامی با مزاحمین خیابانی؛ افزایش و قابل دسترس بودن

نویسنده، منیژه (۱۳۸۲)، درآمدی بر امنیت اجتماعی، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال ششم، شماره ۱۹. واینبرگ، مارتین و رایینگتن (۱۳۸۳)، رویکردهای نظری هفتگانه در بررسی مسائل اجتماعی، ترجمه رحمت الله صدیق سروستانی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

Mitar, Miran, (1996) assessment of societal security in recent past and today, college of police and security studies, Slovenia,

Moller, Bjorn, (2000) National, Societal and Human Security Discussion – case study of the Israel – Palestine conflict,

Soler, H., Vinayak, P. Quadagno, D (2000), " Biosocial Aspects of Domestic Violence",

Psychoneuroendocrinology, 25, pp721-739.

رتیزر، جورج، (۱۳۷۹)، ظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، انتشارات علمی. زنجانی زاده اعزازی، هما (۱۳۸۰)، زنان و امنیت شهری، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی، سال سی و چهارم، شماره سوم و چهارم.

سازمان مدیریت و برنامه ریزی خراسان رضوی (۱۳۸۱)، سرشماری کارگاهی ۱۳۸۱.

صدیق سروستانی، رحمت الله، (۱۳۷۵)، همایش توسعه و امنیت عمومی، تهران، معاونت امنیتی وزارت کشور.

طاهرخانی، حبیب الله (۱۳۸۱)، ایجاد فضاهای قابل دفاع شهری، مجله مدیریت شهری، شماره ۹، بهار ۸۱.

عظیمی هاشمی، مژگان (۱۳۸۴)، تحلیل مقایسه‌ای احساس امنیت اجتماعی اقتصادی مردم مشهد و کشور، مجله فرهنگ خراسان، سال پنجم، شماره ۱۳، تابستان ۸۴.

کرامتی، مهدی (۱۳۸۳)، بررسی میزان احساس امنیت در بین حاشیه نشینان شهرستانهای استان تهران، مجله مطالعات امنیت اجتماعی، شماره اول، بهار ۸۴.

کلاهچیان، محمود، (۱۳۸۴)، راهکارهای تحقق امنیت اجتماعی، مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، معاونت اجتماعی ناجا، شماره یک، تهران، انتشارات گلپونه.

مرکز افکار سنجی دانشجویان (۱۳۸۲)، بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی از دیدگاه شهروندان تهرانی، تهران.

معین، محمد (۱۳۷۵)، فرهنگ فارسی، جلد اول، تهران، انتشارات امیر کبیر.

نجیبی ربیعی، مریم (۱۳۸۴)، شناسایی مشکلات امنیتی - اجتماعی زنان در روابط شهری، مطالعه موردی شهر تهران، دفتر امور بانوان وزارت کشور.